

N:o 11.

Ank. till Riksd. kansli den 10 febr. 1888, kl. 12 midd.

Lagutskottets utlåtande i anledning af Riksdagens justitieombudsmans hemställan om upphäfvande af 23 kap. 7 § strafflagen.

I justitieombudsmannens till innevarande Riksdag afgifna embetsberättelse, som blifvit af båda kamrarne öfverlemnad till lagutskottet, framställes förslag om upphäfvande af 23 kap. 7 § strafflagen, sådant detta lagrum lyder i förordningen den 6 oktober 1882; och anföres till stöd för detta förslag följande:

»I 23 kap. 7 § strafflagen stadgas att, om konkursgäldenär gjort sig skyldig till oredlighet eller vårdslöshet mot borgenärer eller rymt för skuld, sådant brott icke må åtalas af annan än målsegande. Detta stadgande finner jag innebära missförhållanden, som böra på lagstiftningens väg afhjelpas.

Det har ej kunnat undgå att ådraga sig en allmänare uppmärksamhet att, ehuru i de talrikt förekommande konkurserna i våra dagar ofta yppa sig förhållanden, som ådagalägga att vederbörande gäldenärer gjort sig skyldige till oredligt eller vårdslöst förfarande, de dock jemförelsevis sällan ställas till ansvar för dylik brottslighet. Orsaken härtill är utan tvifvel att söka i lagens bud, att konkursgäldenärs oredlighet och vårdslöshet icke får åtalas af annan än målsegande. Det är naturligt att de borgenärer, som längre eller kortare tid stått med gäldenären i affärs- eller vänskapsförbindelse, eller äro med honom beslägtade, merendels hysa obenägenhet att mot honom anställa ansvarstalan. Andre hållas tillbaka af tanken på det besvär och de kostnader en dylik rättegång skulle medföra; och i allmänhet besluter sig en borgenär för att instämma konkursgäldenären, endast om han har grundad anledning

antaga, att han derigenom skall få sin fordran i konkursen till större eller mindre del gulden. Erfarenheten har nemligen nogsamnt visat, huru som en konkursgäldenär, hvilken fortsatt sin affärsverksamhet långt efter det han måst inse, att hans ekonomiska ställning blifvit ohjelpig, och som derunder gjort sig skyldig till vårdslöshet mot sina fordringsegare eller till och med till oredlighet, det oaktadt, när han slutligen till deras förnöjande afträder sina tillgångar, först sedan dessa reducerats till det minsta möjliga, oftast går fri från all efterräkning, påtagligen därför att ingenting i ekonomiskt afseende står att vinna genom hans tilltalande, eftersom han på förhand uttömt alla de hjälpkällor, som kunnat stå honom till buds. Å andra sidan inträffar understundom, att en gäldenär, som felat mera af enfald, bristande insigt i bokföring eller annat oförstånd, drages inför rätta att stå till ansvar för oredlighet eller vårdslöshet mot sina fordringsegare, om han har anförvandter eller vänner, som förmenas kunna och vilja erlægga en antaglig summa till den anklagande för att från ett vanärande straff rädda den anklagade. Så snart afsigten vunnits, är vederbörande också villig att nedlägga sin talan; och det är ingenting ovanligt vid inträffad konkurs att någon eller några gäldenären närstående personer skriftligen förbinda sig att betala ett uppgifvet belopp eller en viss procent af en borgenärs i konkursen bevakade fordran, under vilkor att denne å sin sida utfäster sig att icke för brottsligt förfarande åtala gäldenären eller ock att afstå från redan mot honom i sådant afseende anhängiggjort åtal.

Den utsigt till frihet från straff, som sålunda står öppen för den oredlige och vårdslöse konkursgäldenären, en utsigt som nästan kan sägas vara större i samma mån brottet är svårare, måste uppenbarligen uppmuntra till det lättsinne i handhafvande af ekonomiska angelägenheter, som väl icke utan allt skäl påstås känneteckna vårt folk, öka konkursernas antal och på samma gång fördröja deras utbrott utöfver den gräns lagen utstakat samt öfver hufvud undergräfvat den allmänna affärs-moralen.

Denna utsigt till strafflöshet för en oredlig eller vårdslös gäldenär i konkurs skulle säkerligen blifva betydligt mindre och lockelsen till äfventyrliga spekulationer eller fortsättandet af en hopplös affärsverksamhet till väsentlig mån förringas, om äfven de förbrytelser, hvilka lagen benämner oredlighet och uppenbar vårdslöshet mot borgenärer, ställdes under allmänt åtal. Jag förbiser visserligen icke att, äfven om allmän åklagare hade att åtala vårdslöshet och oredlighet i konkurs, det kunde hända att brottet blefve opåtaladt, likasom att den af straff mera förtjente ginge fri, under det den mindre brottslige ställdes till ansvar; men detta

skulle säkerligen icke så ofta som nu blifva fallet, och framför allt komme det ej att uteslutande bero på egennyttiga beräkningar och personliga förhållanden, om brott af ifrågavarande beskaffenhet blefve straffade eller icke. Förfarandet härutinnan skulle icke få denna prägelse af godtycke eller lägga i dagen denna skilnad till person, som nu hotar att rubba tron på allas likhet inför lag.

I fråga om åtalsrätten och dess förhållande till civilisationens fortgång gå meningarna i olika riktning. Å ena sidan vill man göra gällande att straffrätten, hvilken ursprungligen ansågs tillhöra den förorättade ensam (sjelfhändens stadium), så småningom öfvertagits af staten, som under sin fortgående utveckling och i mån han vuxit i styrka först undantagit vissa brott från den förorättades fria bestämning i afseende på utkräfvande af straff och efter hand öfverfört brott efter brott från den enskildes straffrättsområde till staten, ända till dess slutligen hvad som från början var undantag blifvit regel, i det straffrättens offentlighet numera är erkänd och straffets utkräfvande blifvit en statens angelägenhet, oberoende af det enskilda godtycket. Men i straffrättens offentliga karakter ligger tydligen, att det tillkommer staten icke blott att *straffa*, utan ock att *aklaga*, och staten eger därför att, äfven mot den enskilde målsegandens vilja, åtala brott. Då den positiva lagen förbehåller åt den förorättade ensam att beifra vissa brott, är detta att betrakta såsom ett af staten medgifvet undantag från regeln, beroende dels derpå att några af dessa brott äro så ringa eller begås under sådana omständigheter, att den allmänna rättsskänslan deraf föga eller intet beröres, och dels derpå att andra af ifrågavarande brott så nära eller på sådant sätt röra den förorättades personliga eller familjförhållanden, att den offentlighet, brottet genom bestraffningen skulle erhålla, vore för denne ett nytt lidande, ofta svårare än det, som genom sjelfva brottet tillfogats.

Å andra sidan betecknas denna uppfattning af åtalsrätten — hvilken, oberoende af den historiska utvecklingens gång, har stöd i den allmänna rättsgrundsats, att hvarje rättskränkning mot statens medlemmar äfven innebär en rättskränkning mot staten sjelf, så tillvida som statens lagar blifvit åsidosatta eller öfverträdna — såsom tillhörande ett öfverkommet utvecklingsskede. Vill man — heter det från detta håll — komma till en allmängiltig grund för åtalsrätten, får man ej förblanda denna med straffrätten. Staten har visserligen rätt att afgöra hvad som är brott och att bestämma straff för alla brott, men deraf följer alldeles icke, att staten är berättigad att *åtala* alla brott. Är staten ett organiskt helt, hvars alla delar äro förnuftiga väsen, så måste dessa sjelfva ega rätt att beifra eller eftergifva straffet för de rättskränkningar, som veder-

farits dem sjelfva. Såsom föremål för statens åtalsrätt återstå då endast de förbrytelser, som äro omedelbart rigtade mot staten sjelf. Alla brott mot enskild person måste den förfördelade, såsom förnuftig och sig sjelf bestämmande, ega att beifra eller lemna ostraffade. Detta förmenas vara den enda giltiga allmänna grund för åtalsrätten. Statens rätt att åtala är sålunda undantag i stället för regel. Men äfven från denna synpunkt medgifves likväl, att klokheten bjuder att utsträcka statens åtalsrätt till vissa andra brott, än sådana som kunna hänföras till brott mot staten såsom målsegande, likasom att allmänne åklagaren bör vara skyldig att biträda den enskilde förfördelade att beifra svårare brott, som af denne till åtal angifvas.

Men till hvilken af dessa åsikter man än må ansluta sig, kunna dock alla, synes mig, vara ense derom, att oredlighet och vårdslöshet af gäldenär i konkurs, såsom de hos oss uppträda och verka, böra falla under allmänt åtal. Talrikt som de öfver allt i landet förekomma, försvaga de allt mer och mer förtroendet man och man emellan och undantränga och hämma den sunda och redbara affärsverksamheten. Otvifvelaktigt beröra de allvarsamt den allmänna rättskänslan, och icke kunna väl brott, som störande ingripa i hela samhällets näringslif, sägas angå endast den enskilde, som omedelbart deraf träffas. De äro uppenbarligen brott mot det allmänna, mot staten, om också icke i dennas här ofvan åsyftade betydelse af politisk institution.

Enligt de äldre konkurslagarna, såväl 1798 års som de af år 1818 och år 1830, hvilka alla hänföra hvarje slag af brottslighet af konkursgäldenär antingen till bedrägeri eller till vårdslöshet *), hade allmän åklagare rätt och pligt att åtala jemväl det ringare brottet, d. v. s. vårdslöshet mot borgenärer. Först i 1854 års här förut i annat sammanhang omförmälta förslag till konkurslag förekommer den bestämmelse att å konkursgäldenärs vårdslöshet egde ej annan än målsegande tala. Men stadgandet återfinnes icke i det med ledning af detta förslag af en dertill förordnad komité utarbetade och år 1859 afgifna förslaget eller — hvilket vill säga detsamma — i vår nu gällande konkurslag. Först genom 1864 års strafflag förbehölls målsegande uteslutande rätt att åtala oredlighet och vårdslöshet i konkurs.

Efter hvad jag fått mig meddeladt, har nya lagberedningen tagit ett steg i den af mig åsyftade riktningen genom att i sitt nyligen utarbetade förslag till ändringar i allmänna strafflagen inrymma rätt åt all-

*) I 1798 års konkurslag talas visserligen äfven om oredlighet, men såsom en art af vårdslöshet, och följaktligen med denna likställd i fråga om ansvar.

män åklagare att åtala jemväl sistnämnda båda slag af brottslighet äfven som rymning för gäld, *såvida brottet af målsegande till sådant åtal angifves*; och jag medgifver gerna, att åtskilligt dermed skall vinnas. Oftare än nu komme utan tvifvel konkursgäldenär, som gjort sig skyldig till den ena eller andra af dessa förbrytelser, att därför straffas. Men det i betraktande af verkningarna mest farliga och förkastliga i den enskildes rätt att bestämma öfver åtalet för här ifrågavarande brott qvarstode dock oförändradt. Frågan huruvida åtal skulle anställas eller icke komme fortfarande att bero på godtycke, personliga förhållanden och egennyttiga beräkningar; och man skulle framdeles som hittills få bevitna, att en konkursgäldenär, som gjort sig skyldig till snart sagdt allt hvad konkurslagen betecknar såsom oredligt och vårdslöst förfarande, undginge åtal, under det att en annan jemförelsevis långt mindre brottslig blefve åtalad och dömd till fängelse, kanske till straffarbete och förlust af medborgerligt förtroende. Jag anser därför, att steget bör tagas helt ut, d. v. s. att allmän åklagare bör berättigas och förpligtas att äfven utan angivelse af målsegande lagligen tilltala konkursgäldenär för oredligt och vårdslöst förfarande mot borgenärer samt för rymning för gäld. Förslaget i hvad det rör sistnämnda förbrytelse har jag icke funnit nödigt att särskildt motivera, enär det lär vara själfklart, att denna uti ifrågavarande afseende likasom beträffande straffet bör likställas med oredlighet. Då äfvenledes uppenbart är, att sådan syssloman, som åsyftas i 23 kap. 7 § strafflagen, bör i förevarande fall betraktas såsom annan konkursgäldenär, får jag sålunda hemställa, att sagda paragraf, sådan den lyder i kongl. förordningen den 6 oktober 1882, måtte helt och hållet upphävas.»

Det ämne, hvarmed justitieombudsmannen i ofvan anförda framställning sysselsätter sig, har äfven varit föremål för behandling af nya lagberedningen, som i sitt den 30 december 1887 afgifna förslag till lag angående ändring i vissa delar af strafflagen hemställt att 7 § i 23 kap. af nämnda lag må erhålla följande ändrade lydelse: »Brott, som i 3 § omförmäles, ehvad det begåtts af gäldenär eller, efter ty i 4 § sägs, af syssloman, må ej af allmän åklagare åtalas, der ej brottet af målsegande till sådant åtal angifves.»

Genom denna bestämmelse skulle allmän åklagares själfständiga åtalsrätt utsträckas till oredlighet mot borgenärer, hvarjemte åklagaren skulle ega att efter angivelse af målsegande föra talan om ansvar för uppenbar vårdslöshet mot borgenärer.

Då nya lagberedningens förslag, hvilket i den form, hvari detsamma nu föreligger, icke lär varit för justitieombudsmannen tillgängligt, då han afgaf sin embetsberättelse, antagligen kommer att, efter högsta domstolens hörande, framläggas till Riksdagens pröfning, torde det icke vara lämpligt, att någon framställning i ämnet från Riksdagens sida nu göres, hvarför utskottet hemställer,

att justitieombudsmannens förevarande framställning icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 februari 1888.

På lagutskottets vägnar:

A. LILIENBERG.